

บทที่ 6

บทสรุป

จากการศึกษาสภาพและปัญหาของสังคมชนบทอีสาน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาเรื่องสันไทย ที่เสนอปัญหาเกี่ยวกับชนบทของภาคนี้ สามารถแยกปัญหาที่พบได้

3 ประเภท คือ

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ภาคอีสานเป็นภาคที่ประชาชนยากจนมากที่สุดแห่งที่เป็นเช่นนี้ เพราะชาวชนบทอีสานส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม การเพาะปลูกจะได้ผลก็เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นดินและภูมิอากาศเป็นสำคัญ ภูมิภาคนี้อุปสรรคธรรมชาติ ได้แก่ ความแห้งแล้งกันดาร และฝนตกตามฤดูกาลอยู่เสมอ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการเกษตร เมื่อเพาะปลูกไม่ได้ผลทำให้ชาวชนบทอีสานมีรายได้น้อยที่ตามมา คือ ชาวบ้านจำเป็นต้องในการเลี้ยงชีพ เช่น อาหาร น้ำดื่ม และเสื้อผ้า เกิดการว่างงานจนเกิดการอพยพไปทำงานในต่างถิ่นโดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งพวกชาวชนบทอีสานเผชิญกับปัญหาการว่างงาน และถูกหลอกลวง จนบางครั้งต้องเป็นขอทาน

2. ปัญหาความแตกต่างของฐานะทางสังคม ชาวชนบทอีสานซึ่งมีฐานะทางสังคมต่ำจะถูกเอารัดเอาเปรียบ ใช้อำนาจข่มขู่จากผู้ที่มีฐานะทางสังคมสูงกว่า ทั้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ข้าราชการทั้งฝ่ายรักษาความสงบ ปลอกลภัย และฝ่ายสาธารณสุข มักจะละเลยต่อหน้าที่ไม่ใส่ใจในปัญหาของชาวบ้าน ผลที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขละเลยต่อหน้าที่ กุเลาให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัยไม่ทั่วถึง ทำให้ชาวชนบทอีสานขาดความรู้เรื่องการใช้ยา และการรักษาพยาบาล

ส่วนปัญหาที่มาจากเอกชนนั้นมักเป็นผู้ที่มีฐานะและอำนาจทาง เศรษฐกิจสูง และเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นนั้น ซึ่งจะเอารักเอาเปรียบชาวชนบทที่सानในด้านการกู้เงิน การซื้อขายผลผลิตและการว่าจ้างแรงงาน

3. ปัญหาค่านิยมและความเชื่อ ความเชื่อมีนัยเป็นความยึดมั่นศรัทธา ในเรื่องไสยศาสตร์สิ่งลึกลับ ส่วนค่านิยมมักเป็นค่านิยมที่เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความทรูทร่าสวยงามใน กรุงเทพฯ อารยธรรมใหม่ ๆ และการยกของข้าราชการ ค่านิยมที่มีต่อกรุงเทพฯ เป็นแรงผลักดันให้ชาวชนบทที่सानเดินทางเข้ากรุงเทพฯ แทะควยความเชื่อ และไม่รู้จัก สถานที่ทำให้ถูกหลอก การรับวัฒนธรรมใหม่มีส่วนทำให้วัฒนธรรมในบ้านไม่ได้รับความ นิยม ค่านิยมที่มีต่อความร่ำรวยมักทำให้ถูกหลอก ส่วนค่านิยมที่ยกของบนบอบเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้ถูกข่มขู่ และไม่ได้รับการใส่ใจเท่าที่ควร

จากการศึกษาเรื่องสั้นไทยที่เสนอปัญหาสังคมชนบทที่सानพบว่า นักเขียนเรื่อง สั้นไทยได้นำปัญหาถึงกล่าวมาสร้างเนื้อเรื่อง โดยเสนอแนวคิดผ่านตัวละคร คำนเนื้อ เรื่องเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ เนื้อเรื่องที่เสนอปัญหา สภาทความเป็นอยู่ในท้องถิ่นที่सानกับปัญหาการอพยพ ปัญหาเกี่ยวกับสภาทความเป็น อยู่นอกท้องถิ่นเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาระพบว่า ปัญหาความอดอยากแห้งแล้ง ชาว ชนบทที่सानต้องเผชิญกับความหิวโหย การดิ้นรนหาอาหารท่ามกลางธรรมชาติที่กั้นการ แห้งแล้ง จนบางครั้งตัวละครถึงกับแย่งชิงอาหารและทำร้ายกัน สภาทความแห้งแล้ง เป็นอุปสรรคต่อการเกษตร เพราะเมื่อฝนไม่ตกตามฤดูกาล ก็ทำการเพาะปลูกไม่ได้ ทำให้ขาดรายได้ บางครั้งก็แห้งแล้งจนขาดน้ำดื่มน้ำใช้ ทำให้ตัวละครมีสภาทความเป็น อยู่นอกที่แรนแค้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความแห้งแล้งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดผล กระทบต่อปัญหา เศรษฐกิจ มีเนื้อหาในเรื่องสั้นบาง เรื่องที่แสดงให้เห็นสภาทความเป็น อยู่นอกของตัวละคร ก่อนธรรมชาติถูกทำลายว่ามีความเป็นอยู่อย่างสงบ ไม่ต้องเผชิญกับความ อดอยาก แต่หลังจากที่มนุษย์ทำลายต้นไม้จนเกิดภาวะฝนแล้ง อุทกภัยตามมา สภาท

ความเป็นอยู่ของตัวละครก็เลวลง ปัญหาการอพยพเป็นผลสืบเนื่องจากความยากจน
 อคอยาก ที่ประสบในท้องถิ่น เมื่อชาวชนบทอีสานไม่สามารถทนต่อสภาพแห้งแล้ง
 ท้องถิ่นได้ จึงอพยพมาทำงานต่างถิ่นโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ แต่พวกเขาก็ไม่อาจ
 หนีพ้นจากความอคอยากได้ ช้ากลับมีสภาพความเป็นอยู่ในสังคมใหม่ที่ตกต่ำกว่าเดิม
 คือ ได้รับความเหยียดหยาม ประสบปัญหาการว่างงาน ไม่มีที่อยู่อาศัยต้อง เป็นขอทาน
 ผู้หญิงบางคนจะถูกหลอกไปเป็นโสเภณี

ตัวละครที่เสนอปัญหาบ้านเศรษฐกิจจะแสดงให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ที่ทุกข์ยาก
 ตัวละครส่วนใหญ่มักเป็นชาวนาทั้งนี้ เพราะอาชีพของพวกเขานี้ขึ้นอยู่กับสภาพของ
 ธรรมชาติ เมื่อประสบกับภาวะฝนแล้ง และอุทกภัย พวกเขาจึงขาดรายได้มาจนเจือ
 ครอบครว จนต้องกินร่นหาอาหารท่ามกลางธรรมชาติอันโหดร้ายมายังชีพ จนบางครั้ง
 เกิดความท้อแท้ มีจิตใจระส่ำระสายความเอื้อเฟื้อ ต่อเพื่อนบ้าน ซึ่งตกอยู่สภาพ
 เช่นเดียวกับตน เมื่อตัวละครไม่สามารถต่อสู้สภาพดังกล่าวได้ และอพยพหนีมา พวกเขา
 จะต้องประสบกับความอคอยากที่โหดร้ายมากกว่าเดิม ช้ายังมีที่อยู่อาศัย ต้องเป็น
 ขอทาน ได้รับความเหยียดหยาม บางคนหันมาถืออาชีพรับจ้าง ซึ่งแม้ว่าโชคดีกว่าพวกที่
 ต้อง เป็นขอทาน อาชีพโสเภณีเป็นผลมาจากการที่หญิงสาวอพยพมากรุงเทพฯ และถูก
 หลอก

แนวคิดในระหว่าง พ.ศ. 2501 - 2509 ผู้แต่งเสนอให้เห็นสภาพยากจนที่ตัวละคร
 ประสบเพื่อให้สังคมรับรู้ ส่วนแนวคิดในระยะหลังปี 2510 เป็นต้นมา ผู้แต่งได้เสนอ
 ความคิดเห็นลงไปด้วย โดยมีการ เสนอให้เห็นปัญหาความอคอยากยากจนที่ชาวชนบท
 อีสานประสบมาจากสภาพความกั้นการแห้งแล้ง ซึ่งส่วนหนึ่ง เกิดจากมนุษย์ทำลาย
 ป่าไม้ และเสนอให้เห็นว่าการอพยพมาต่างถิ่นเป็นทางออกที่ผิด เพราะทำให้ยากจนกว่า
 เดิม ไม่มีที่อยู่อาศัย ญาติพี่น้อง มีแต่คนรังเกียจ การที่ผู้แต่งเสนอปัญหาดังกล่าวก็น่า

เพื่อให้เห็นว่าความยากจนเป็นปัญหาสำคัญในภาคนี้ พร้อมทั้งแสดงความเห็นว่าการแก้ไข เพราะจะทำให้สภาพความเป็นอยู่ของพวกเขาดีขึ้น

เนื้อเรื่อง เกี่ยวกับปัญหาความแตกต่างของฐานะทางสังคมแยกได้เป็น 2 ประการ คือ เรื่องสั้นที่เสนอปัญหาการให้บริการของเจ้าหน้าที่ของรัฐและเรื่องสั้นที่เสนอปัญหาการเอาเปรียบจากผู้มีอิทธิพล เนื้อหาที่แสดงปัญหาคำนับบริการของรัฐและแสดงปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างของฐานะทางสังคมของชนบทที่สัมพันธ์กับข้าราชการ โดยเสนอให้เห็นว่าข้าราชการละเลยต่อหน้าที่ ทำงานล่าช้าโดยไม่คำนึงถึงว่าประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน เช่นใด ไม่สนใจปัญหาความยากจน ความแห้งแล้งที่ประชาชนประสบ ชำยังใช้อำนาจข่มขู่ ตักตวงผลประโยชน์ บางครั้งชาวบ้านไม่อาจทนได้ นอกจากนี้ชาวชนบทที่สาบสูญยังถูกละเลยในค่านับบริการของรัฐ คือขาดแคลนแพทย์ และเจ้าหน้าที่มารักษาค่าแนะนำ ประกอบกับบ้านเรือนอยู่ไกล สถานพยาบาลของชาวบ้านจึงนิยมรักษากันเอง ใช้จ่ายที่โหดร้ายจากการโฆษณา จากพ่อค้าขายเร่ และหมอเถื่อน เมื่อคนป่วยอาการหนักจึงพาไปสถานพยาบาล ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาการเอาเปรียบจากผู้มีอิทธิพลนั้น มักเป็นการเอาเปรียบของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งจะเอาเปรียบในด้านการกู้ยืมเงิน การซื้อขายผลผลิตและการว่าจ้างแรงงาน

ตัวละครจะเสนอปัญหาตามสถานภาพทางสังคม คือ ราษฎรกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ นอกจากราษฎรจะประสบปัญหาการเกณฑ์แล้วยังคงประสบปัญหาการวางอำนาจจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมุ่งความสบาย ต้องการสินบน เมื่อไม่มีให้หรือไม่พอใจ ก็ใช้อำนาจที่เหนือกว่าข่มขู่ ส่วนคนป่วยและเจ้าของไร่กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมักเสนอในลักษณะแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาอยู่ประจำในดินน้อย ทำให้มีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ถึงแม้มีแพทย์อยู่แต่ก็มีใค้อยู่ประจำหน้าที่ คนป่วยและเจ้าของไร่ เมื่อหมอกที่พึ่ง และคำแนะนำทำให้ขาดความรู้ในค่านับสุขภาพอนามัย และเรื่องการรักษา

จนบางครั้งตกเป็นเหยื่อของการโฆษณา และหมอเถื่อน ส่วนชาวชนบทที่สานกับผู้มีอิทธิพล ซึ่งเป็นเอกชน ใจแก่ ลูกหนี้กับนายทุนเงินกู้ ลูกหนี้ซึ่งประสบปัญหาในด้านขาดเงินทุนในการซื้อพันธุ์ข้าว และปุ๋ย จะกู้ยืมเงินจากนายทุนเงินกู้ โดยจำนองที่นาและเสียดอกเบี้ย กล้วยข้าวหรือเงินจะถูกเอาเปรียบและคดโกงดอกเบี้ยถูกบีบคั้นหา หรือถูกนายทุนเรียกรอสิ่งที่เขาต้องการ นอกจากนี้ยังมีลูกจ้างซึ่งถูกเอาเปรียบแรงงานและค่าแรงจากนายจ้าง เช่น เกี่ยวกับผู้ชายผลผลิตจะถูกกรวดราคาสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง กล้วยฐานะทางสังคมที่เสียเปรียบชาวชนบทที่สานส่วนมากมักตกเป็นเบี้ยล่าง แต่มีตัวละครบางกลุ่มที่ไม่ยอมตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น พวกเขาจะหาทางออกที่รุนแรง

แนวคิดในช่วง 2501 - 2514 เสนอให้เห็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการและการใช้ฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าของเอกชนมาเอาเปรียบ ก่อความเดือดร้อนให้ชาวชนบทที่สาน ส่วนแนวคิดที่พบในเรื่องสั้นบางเรื่องที่น่าสนใจประมาณปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมาจะมีการเสนอทางออกที่รุนแรง โดยให้ชาวชนบทที่สานใช้กำลังอาวุธเข้าเรียกรอความยุติธรรม

เนื้อเรื่องเกี่ยวกับปัญหาค่านิยม และความเชื่อแยกได้ 2 ประเด็น คือ เรื่องสั้นที่เสนอปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังมานาน กับเรื่องสั้นที่เสนอปัญหาค่านิยมเกี่ยวกับความเจริญ เนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาค่านิยมความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งลึกลับ และกฎประเพณี ซึ่งสภาพความแห้งแล้งและความยากจนที่ตัวละครประสบ มีส่วนผลักดันให้ตัวละครหันเข้าหังความเชื่อดังกล่าว เพราะคิดว่าช่วยให้พ้นทุกข์จากสภาพดังกล่าวได้ แต่ในทางกลับกันผลของความเชื่อกลับทำให้พวกเขา มีความทุกข์ยิ่งขึ้น

เนื้อหาที่แสดงปัญหาค่านิยมเกี่ยวกับความเจริญ ซึ่งไค้แก่ การตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่ ทั้งวัฒนธรรม และคนแปลกหน้า การไปทำงานในตะวันออกกลาง และการตื่นตัวต่อ

กรุงเทพฯ ล้วนแต่มาด้วยความทุกข์มาสู่ชาวชนบทอีสานทั้งในกาน เสรีธุรกิจ วัฒนธรรม
พื้นบ้านและความเป็นอยู่

ตัวละครที่เสนอปัญหานี้แบ่ง เป็นตัวละครที่ติดอยู่ในค่านิยมและความเชื่อกับ
ตัวละครที่ไม่ติดอยู่ในค่านิยมและความเชื่อ ตัวละครทั้งสองลักษณะต่างได้รับผลเสียหายจาก
ค่านิยมและความเชื่อ ส่วนใหญ่มักเป็นผู้ชาย ตัวละครที่เป็นหญิงมักอยู่ในวัยรุ่นซึ่งเป็นวัย
ที่ตื่นตัวกับของใหม่ได้ง่าย เหตุที่ตัวละครได้รับผลเสียหายจากค่านิยมและความเชื่อเพราะ
พวกเขาเชื่อ ขาดความรู้ ทำให้ปฏิบัติตามความเชื่อและรับค่านิยมโดยขาดการไตร่ตรอง

แนวคิดนี้จะแสดงให้เห็นผลเสียหายที่ตัวละครได้รับจากค่านิยมและความเชื่อโดย
เฉพาะค่านิยมที่มีต่อความเจริญที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวชนบทอีสานปรับตัวไม่ทัน
จึงตกเป็นเหยื่อของคนต่างถิ่น และวัฒนธรรมพื้นบ้านถูกดัดแปลง โดยเฉพาะค่านิยมที่มีต่อ
กรุงเทพฯ และการคลั่งไคล้เพลงลูกทุ่ง ไคล้ผลให้หญิงสาวเดินทางเข้ากรุงเทพฯ จนถูก
หลอก นอกจากนั้นค่านิยมที่มีต่อเจ้าหน้าที่ก็จะทำให้ถูกข่มขู่ และถูกเอาเปรียบ

เมื่อศึกษากลวิธีในการ เขียน เรื่องสั้นที่เสนอ ปัญหาดังกล่าวพบว่านักเขียนส่วน
มากมุ่งเน้น เนื้อหา ดังนั้นจึงใช้กลวิธีที่จะเสนอปัญหาออกมาให้เห็นชัดที่สุด คือ

กลวิธีในการสร้างโครงเรื่อง จะเปิดเรื่อง 3 ลักษณะ คือ เปิดเรื่องด้วยการ
บรรยายตัวละคร, บรรยายฉาก, บรรยายตัวละครและฉาก เปิดเรื่องด้วยการพรรณนา
ฉากและตัวละคร, พรรณนาฉาก, พรรณนาตัวละคร, และเปิดเรื่องด้วยการพรรณนา เพื่อ
แสดงให้เห็นปัญหาความขัดแย้งที่ตัวละครเผชิญอยู่ และเตรียมเหตุการณ์ให้ผู้อ่านติดตามอย่าง
สนใจ ปัญหาความขัดแย้ง เรื่อง เสรีธุรกิจจะเป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่
แห้งแล้ง ซึ่งทำให้ตัวละครมีฐานะยากจน มีความเป็นอยู่ที่อดอยาก จนบางครั้งตัวละคร
เกิดต่อสู้กับเอง และอพยพไปพบความขัดแย้งใหม่ คือ สภาพสังคมกรุงเทพฯ ที่คนไม่สนใจ
ส่วนปัญหาความแตกต่างของฐานะทางสังคม จะใช้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
มาเสนอในบางกรณีก็ใช้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อแสดงปัญหาค่านิยม

สาธารณสุข และการละเลยต่อหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ส่วนปัญหาค่านานาภิยมและ
 ความเชื่อจะเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ และ
 วัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่เข้ามาการดำเนินเรื่องส่วนมากจะดำเนินเรื่องไปตามลำดับปฏิทิน เพื่อ
 ให้เห็นปัญหาและการคลี่คลายให้เป็นไปตามลำดับ และมองปัญหาให้ชัดเจน นอกจากนี้ยัง
 ใช้การดำเนินเรื่องแบบย้อนค้น โดยใช้จิตประวัติของตัวละคร ทำให้ทราบความรู้สึกของตัว
 ละครว่าทุกข์ทรมานเมื่อพบกับปัญหา ผู้แต่งจะเปิดเรื่องด้วยความทึ่งสำคัญ เพื่อให้ผู้อ่านติดตาม
 การดำเนินเรื่องและคล้อยตามผู้แต่ง การดำเนินเรื่องอีกอย่างคือ ดำเนินเรื่องกลับไปมา
 เพื่อโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ และตัวละครหลาย ๆ ตัวมาสู่ปัญหาที่ต้องการเสนอ ซึ่งมักจะทำให้
 ปัญหาทวีไป ส่วนการจบเรื่อง มักจบโดยการให้ผู้อ่านตระหนักในปัญหา ดังนั้นจึงนิยมจบ
 เรื่องด้วยการทิ้งปัญหาให้คิด และจบด้วยความเศร้า นอกจากนี้ยังมีการจบเรื่องด้วยการ
 แสดงความคิด และเสนอทางออก ซึ่งผู้แต่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบในปัญหาสังคม การจบเรื่อง
 ที่พบบ่อยที่สุด คือจบด้วยความสุข

กลวิธีในการสร้างฉากมี 2 วิธี คือ สร้างตามทัศนะของตัวละครและผู้แต่ง
 บรรยาย เพื่อเสนอปัญหาและให้ฉากมีลักษณะสมจริง ดังนั้นจึงนิยมบรรยายสภาพฉากที่
 แห่งแห่ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล หรืออาจแสดงให้เห็นฉากการตีตัวกับความเจริญเพื่อชี้ปัญหา
 นี้ นอกจากนี้ยังบอกสถานที่เกิดของปัญหา เพื่อให้บรรยากาศสอดคล้องไปกับความรู้สึก
 ของตัวละครที่ทุกข์ทรมานในบางเรื่องมีการใช้ภาษาถิ่น ใค้แกมตสนทนา อาหารและ
 วัฒนธรรม เพื่อให้บรรยากาศที่สมจริงยิ่งขึ้น

กลวิธีในการสร้างตัวละคร วิธีที่ใช่คือ การบรรยายและสร้างบ้านพักกิจกรรม
 ของตัวละคร เพื่อให้เห็นว่าตัวละครทุกข์ทรมานเมื่อประสบปัญหา บางครั้งเขาก็นอนเพื่อ
 ให้ไปพบปัญหา แต่บางครั้งก็พ่ายแพ้ในแต่ละเรื่อง ลักษณะนิสัยตัวละครจะเป็นแบบฉบับ
 ที่มีลักษณะคงที่ เราเห็นนิสัยตัวละครเพียงด้านเดียว เพราะผู้แต่งเน้นเอกภาพของปัญหา

ที่ต้องการ เสนอ แต่พฤติกรรมของตัวละครที่แสดงออกเมื่อประสบปัญหาที่มีลักษณะสมจริง เหมือนพฤติกรรมของมนุษย์ทั่วไป

สำหรับกลวิธีในการ เล่าเรื่อง ให้เรื่องมีความสมจริงและแสดงปัญหาเด่นชัด ผู้แต่งจะนิยมใช้กลวิธีในการ เล่าเรื่องถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่สามมากที่สุด ส่วนการ เล่าเรื่อง ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่มีทั้งตัวละครเอก ซึ่งประสบเหตุการณ์โดยตรง เป็นผู้เล่า และการใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง เล่าถึง เรื่องราวของตัวละครตัวอื่น เป็นการมองปัญหาค้นคว้า แต่มีความสมจริงเพราะช่วยแก้ปัญหา ส่วนการ เล่าเรื่องโดยผู้เล่าสลับกันไปในนั้นไม่เป็นที่นิยม เพราะทำให้เรื่องและปัญหาที่ต้องการ เสนอขาดเอกภาพ เรื่องสั้นที่เล่าด้วยสรรพนามบุรุษที่หนึ่งและบุรุษที่สามสลับกันไป พบเพียงเรื่องเดียว คือ ที่เห็นและเป็นอยู่

เมื่อพิจารณาปัญหาสังคมชนบทอีสาน ทั้งที่ปรากฏความสมจริง ๆ และที่ปรากฏ ในเรื่องสั้น พบว่าปัญหาสังคมชนบทอีสานส่งผลกระทบต่อนักเขียนเรื่องสั้นไทยในช่วงปีพ.ศ. 2501 - 2525 ทั้งในด้านการสร้าง เนื้อเรื่อง แนวคิด ตัวละคร และกลวิธีในการ เขียน ผู้แต่งจะเสนอปัญหาและข้อบกพร่องออกมามากกว่าที่จะวิพากษ์วิจารณ์และเสนอทางออก เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของนักเขียนที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้น เมื่อเห็นปัญหาข้อบกพร่อง ในสังคมชนบทอีสาน พวกเขาจึงอาศัยวรรณกรรมไปกระตุ้นให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงและ ปรับปรุงปัญหาสังคมชนบทอีสานให้ดีขึ้น และให้คนในสังคมอื่นรับรู้ถึงปัญหาบ้าง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหานี้ ทำให้ทราบถึงผลกระทบของปัญหาสังคมชนบทอีสานที่มีต่อนักเขียนเรื่องสั้นไทย งานเขียนประเภทอื่นจึงควรได้รับผลกระทบจากปัญหานี้ด้วย ดังนั้น อาจมีการศึกษาปัญหาสังคมชนบทอีสานในงานวรรณกรรมประเภทนวนิยายและร้อยกรอง ซึ่งอาจทำให้พบประเด็นใหม่ทั้งในวงวรรณกรรมและสังคม หรืออาจจะศึกษาปัญหาสังคมชนบทของภาคอื่น ๆ หรือปัญหาสังคมเมืองทั้งในเรื่องสั้น นวนิยาย และร้อยกรอง ซึ่งมีส่วนให้การศึกษาวรรณกรรมกับสังคมในแง่วรรณคดีเปรียบเทียบกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย